

Fact sheet

nummer 4 | juni 2010

Segregatie in het voortgezet onderwijs

In Amsterdam worden de zwarte middelbare scholen steeds zwarter en de witte steeds witter. Hoe komt dat? Niet alleen doordat allochtone jongeren vaker in de lagere regionen van het voortgezet onderwijs terecht komen. Ook kiezen allochtone leerlingen eerder voor een school in de buurt dan autochtone leerlingen. Deze verschillende schoolkeuzes zorgen voor grote leerlingstromen in de stad, zo blijkt uit onderzoek van O+S.

Helpt Amsterdamse scholen gemengd

De helft van de 65 Amsterdamse scholen in het voortgezet onderwijs is in het schooljaar 2008/'09 gemengd. Dit betekent dat het aandeel leerlingen van niet-westerse allochtone herkomst¹ tussen de 20% en 80% ligt.² Een derde van de middelbare scholen is zwart, op deze scholen is minimaal 80% van de leerlingen van allochtone herkomst. Vijftien procent van de scholen is wit, hier is minder dan 20% van de leerlingen van allochtone herkomst. In het primair onderwijs is de segregatie minder sterk. Van de basisscholen is dertien procent zwart en zeven procent wit (zie tabel 1).

De segregatie in het Amsterdamse voortgezet onderwijs neemt sinds 2002 toe.³ Op de scholen

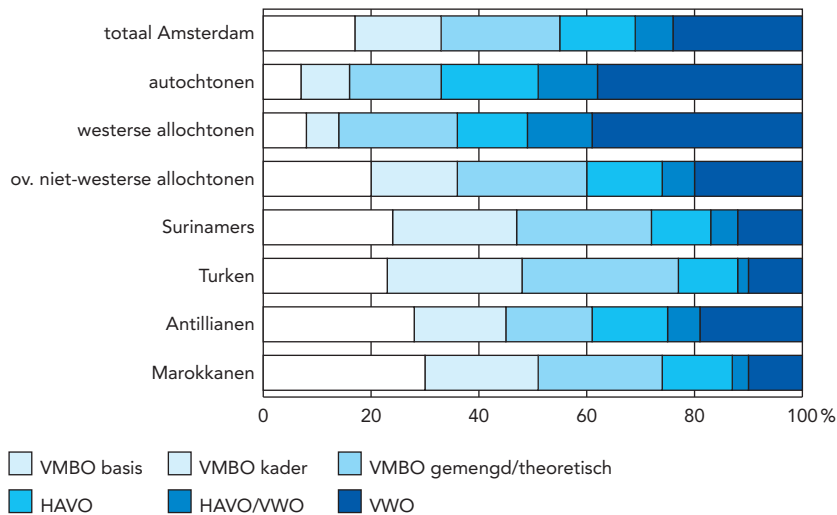
die in 2002 al zwart waren is het percentage allochtone leerlingen in vrijwel alle gevallen toegenomen en op veel van de witte scholen in 2002 is het percentage allochtone leerlingen nog verder afgenomen. Zo is er op alle gymnasia en op de helft van de HAVO/WVO-scholen een afname van het percentage allochtonen en op bijna alle VMBO-scholen een toename van het percentage allochtone leerlingen.

Onderwijsniveau

Onderzoekers, politici en beleidsmakers⁴ suggereren dat de segregatie in het voortgezet onderwijs vrijwel geheel veroorzaakt wordt doordat

Tabel 1 Middelbare scholen die zwart, gemengd of wit zijn

	voortgezet onderwijs		primair onderwijs	
	abs.	%	abs.	%
zwart (>80% allochtone afkomst)	22	34	27	13
gemengd (20%-80% allochtone afkomst)	33	51	160	79
wit (minder dan 20% allochtone afkomst)	10	15	15	7
totaal	65	100	202	100

Figuur 2 Onderwijsniveau leerlingen 3e leerjaar VO naar herkomst, 2008/09

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

autochtone leerlingen voornamelijk naar de hogere regionen van het voortgezet onderwijs gaan en de allochtone leerlingen vooral naar de lagere regionen. Dit verschil in onderwijsniveau tussen autochtone en allochtone leerlingen kan deels verklaren waarom er in het voortgezet onderwijs zoveel meer zwarte en witte scholen zijn dan in het primair onderwijs (zie tabel 1).

Het verschil in onderwijsniveau tussen verschillende groepen jongeren is inderdaad groot. Zo volgt 30% van de Amsterdams Marokkaanse leerlingen in de derde klas onderwijs op het niveau VMBO-basis tegen 7% van de autochtone leerlingen. Kijken we naar het VWO dan zien we daar dat 37% van de autochtone leerlingen in het derde leerjaar VWO-onderwijs volgt tegenover 10% van de Marokkaanse Amsterdammers (zie figuur 2).

Als de segregatie in het voortgezet onderwijs volledig wordt veroorzaakt door dit verschil in onderwijsniveau dan zouden scholen van elk schooltype een evenredig aandeel allochtone leerlingen moeten hebben. Elk gymnasium zou dan ongeveer 13% allochtone leerlingen hebben

en elke VMBO-school ongeveer 75%. Als scholen worden vergeleken met scholen in hetzelfde schooltype dan blijkt dit echter vaak niet het geval te zijn. Een aantal scholen is 'te zwart' in vergelijking met scholen in hetzelfde schooltype en een aantal scholen is 'te wit'. We vinden een school 'te zwart' als er minimaal 20% meer allochtone leerlingen op die school zitten dan het gemiddeld aandeel van de scholen in hetzelfde schooltype. Zo is een VMBO-school 'te zwart' als er 95% of meer allochtone leerlingen op zitten en 'te wit' als er 55% of minder allochtone leerlingen op zitten. Van alle 65 scholen in het voortgezet onderwijs zijn er twaalf 'te zwart' in vergelijking tot andere gelijksoortige scholen en veertien 'te wit' (zie tabel 3). Het verschil in onderwijsniveau tussen autochtone en allochtone leerlingen kan de segregatie in het voortgezet onderwijs dus niet geheel verklaren.

In tabel 3 zien we dat de meeste 'te witte scholen' VMBO-scholen zijn; een derde van de VMBO-scholen is 'te wit'. Deze 'te witte scholen' zijn voornamelijk specifieke vakscholen, groenscholen en scholen met speciale pedagogiek. Er is niet één type 'te zwarte school' dat eruit springt. Zowel verschillende type VMBO-scholen als verschillende brede scholengemeenschappen zijn 'te zwart'.

Woonsegregatie

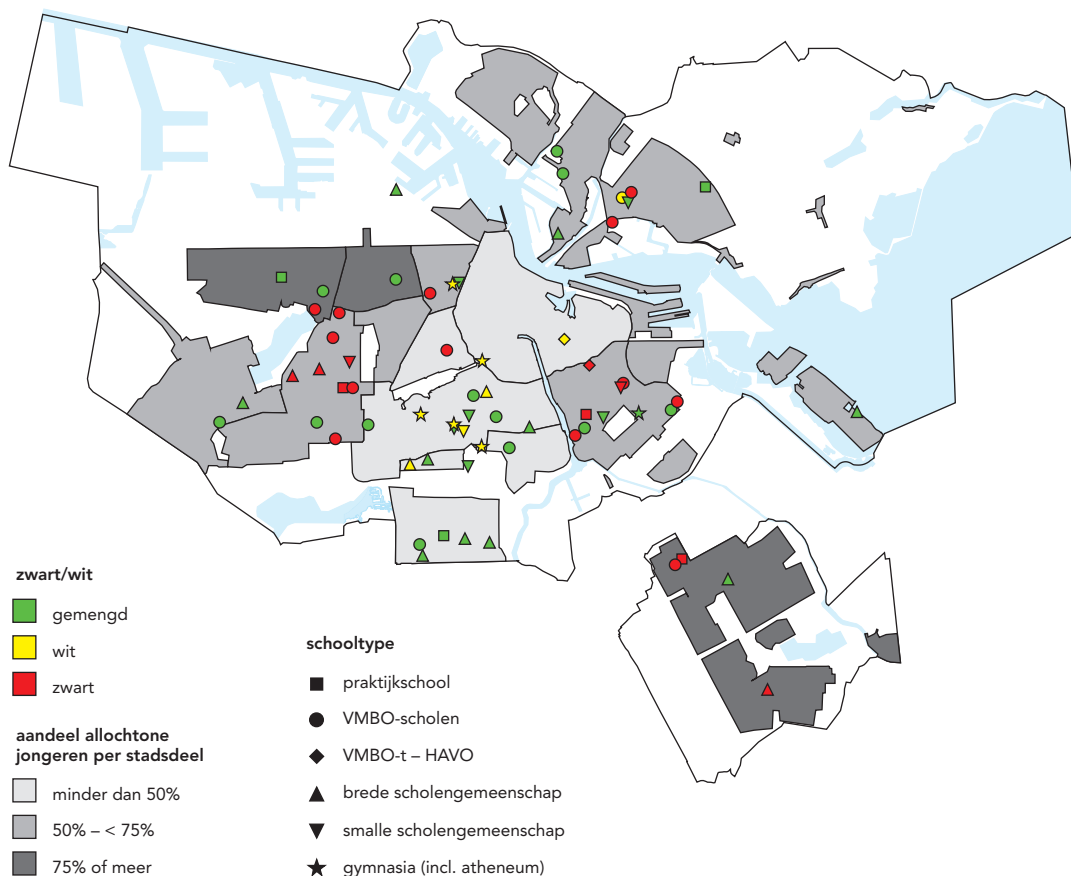
Hiervoor hebben we gezien dat het verschil in onderwijsniveau tussen autochtone en allochtone leerlingen de segregatie in het voortgezet onderwijs niet geheel kan verklaren. Autochtone VMBO-leerlingen kiezen namelijk andere scholen dan allochtone leerlingen. Eén van de oorzaken van schoolsegregatie die in het primair onderwijs een rol speelt is de woonsegregatie.⁵ De vraag is in hoeverre dit in het voortgezet onderwijs ook het geval is.

Tabel 3 Scholen te zwart of te wit ten opzichte van het schooltype (+/-20%)

	afspiegeling: % allochtonen	aantal afspiegeling scholen	te zwart: % allochtonen	aantal scholen te zwart	te wit: % allochtonen	aantal scholen te wit
praktijkschool	58-98	6	>98	–	<58	–
VMBO scholen	55-95	12	>95	6	<55	9
VMBO-t - HAVO	47-87	1	>87	–	<47	1
brede scholengemeenschap	35-75	9	>75	3	<35	3
smalle scholengemeenschap	20-60	5	>60	3	<20	1
gymnasia (incl. atheneum)	0-35	6	>33	–	niet mogelijk	–
totaal		39		12		14

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

Figuur 4 Zwarte, gemengde en witte scholen naar stadsdelen

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

Om deze vraag te beantwoorden nemen we de zwarte en witte scholen zoals beschreven in het begin van de fact sheet onder de loep. Een zwarte school heeft meer dan 80% allochtone leerlingen en een witte school minder dan 20%. Figuur 4 laat zien dat er vooral witte scholen zijn in de 'witte' stadsdelen waar minder dan 50% van de jongeren van allochtone herkomst is, bijvoorbeeld in Zuideramstel, Oud-Zuid en Centrum. De zwarte scholen staan vooral in stadsdelen waar meer dan 50% van de jongeren van allochtone herkomst is, bijvoorbeeld Slotervaart, Oost-Watergraafsmeer en Zuidoost. Er lijkt een samenhang te zijn tussen woon- en schoolsegregatie, in witte stadsdelen staan witte scholen en in zwarte stadsdelen staan zwarte scholen. Maar gaan leerlingen altijd in hun eigen stadsdeel naar school?

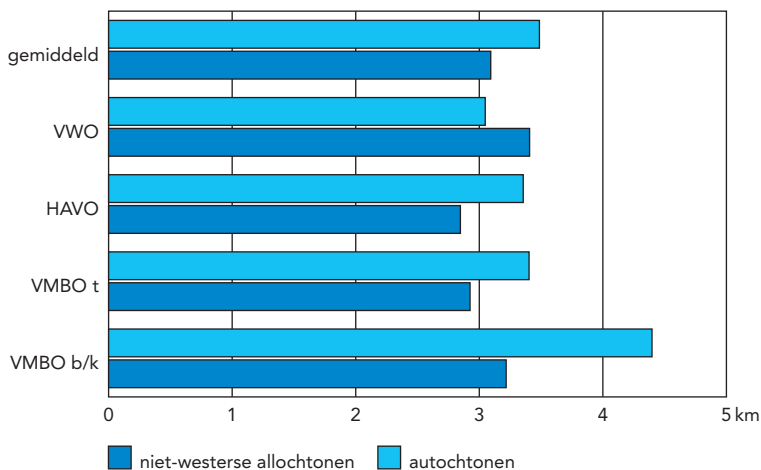
Reisafstand van allochtone en autochtone leerlingen

Bij de keuze van een school is de afstand een belangrijke factor. Leerlingen willen graag naar een school die niet al te ver weg is. Als we deze reisafstand nader bekijken dan vinden we verschillen tussen autochtone en allochtone leerlingen.

Een eerste bevinding is dat allochtonen dichter bij geschikte VMBO-scholen wonen en autochtonen dichter bij HAVO/WVO-scholen. Zo wonen 3e klas allochtone VMBO b/k leerlingen gemiddeld 0,9 kilometer van de dichtstbijzijnde geschikte school, terwijl dit voor autochtone leerlingen 1,3 km is. In het VWO echter, wonen allochtone leerlingen 2,1 kilometer van de dichtstbijzijnde geschikte school terwijl dit voor autochtone leerlingen gemiddeld 1,5 kilometer is.

In figuur 5 zijn de gemiddelde reisafstanden van de leerlingen uit verschillende onderwijstypen weergegeven. Hier is duidelijk te zien dat allochtone leerlingen korter reizen naar school. Alleen voor allochtone leerlingen op het VWO geldt dat zij een langere reisafstand hebben dan autochtone leerlingen (3,4 t.o.v. 3,0 km). Dit verschil wordt geheel verklaard doordat allochtone VWO-leerlingen verder weg wonen van scholen die VWO aanbieden dan autochtone leerlingen. Allochtone leerlingen kiezen dus nog steeds eerder voor een school die dichtbij is. Omdat de VWO-scholen verder van hun huis zijn, moeten de allochtone leerlingen verder reizen dan hun autochtone klasgenoten.

Figuur 5 Gemiddelde reisafstand leerlingen 3e klas naar herkomst en niveau

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

Voor autochtone leerlingen is duidelijk dat hoe lager het niveau van de leerling is, hoe verder de leerling naar de school reist. Autochtone VMBO b/k leerlingen reizen bijvoorbeeld 4,4 kilometer en autochtone VWO-leerlingen reizen 3,1 kilometer. Dat VMBO-scholen voor autochtone leerlingen verder liggen is een reden voor het verdere reizen. De autochtone VMBO b/k leerlingen reizen echter zoveel verder dat er nog meerdere redenen voor deze grotere reisafstand moeten zijn.

Concluderend kunnen we zeggen dat autochtone leerlingen verder reizen naar hun school dan niet-westerse allochtone klasgenoten. Blijkbaar stellen autochtone leerlingen naast afstand andere eisen aan hun school. Ze vinden het niet erg om langer te moeten reizen voor de school van hun keuze, zo laten leerlingen op het VMBO b/k duidelijk zien.

We zien binnen de groep allochtone leerlingen ook een duidelijk verschil. Leerlingen met een Marokkaanse herkomst hebben de kortste reisafstand (gemiddeld 2,4 km), dan volgen Turkse leerlingen (gemiddeld 2,8 km). Overige groepen (Surinamers, overige niet-westerse allochtonen, westerse allochtonen en autochtonen) volgen met een gemiddelde reisafstand van 3,3 tot 3,5 km.

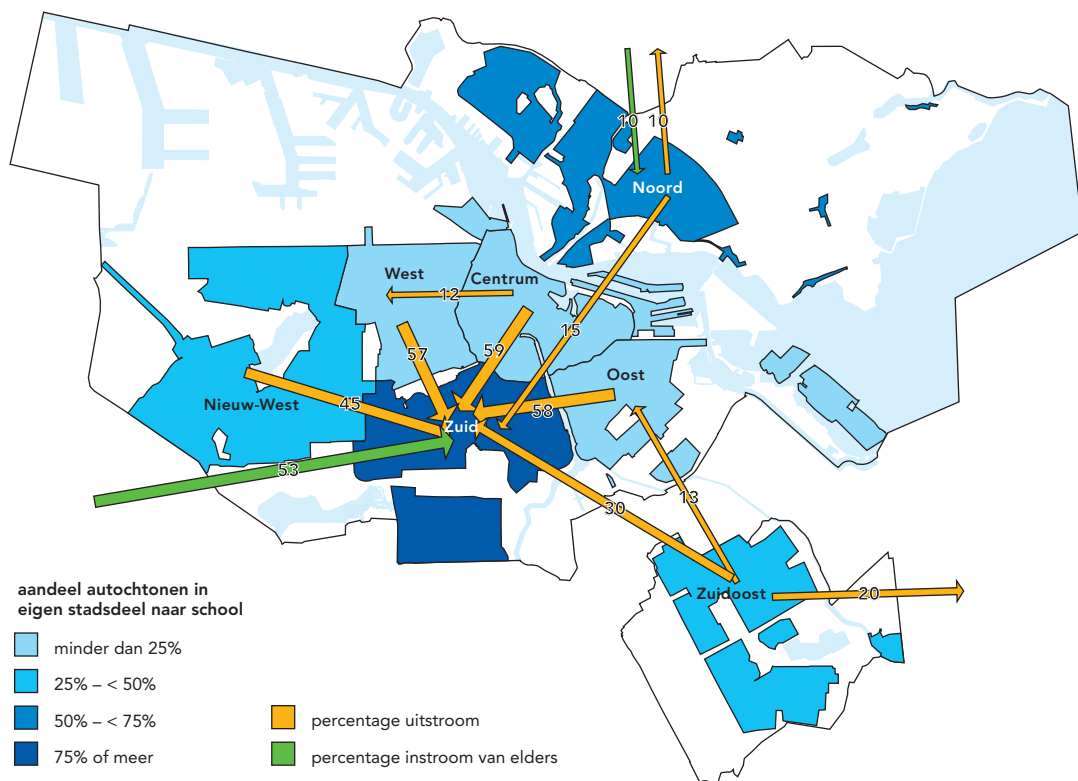
Leerlingstromen

De mate waarin leerlingen ervoor kiezen om naar scholen buiten de eigen buurt te gaan kan inzichtelijk worden gemaakt door te kijken naar leerlingstromen: waar gaan de autochtone en allochtone leerlingen naar school?

Autochtone leerlingen kiezen voor Zuid

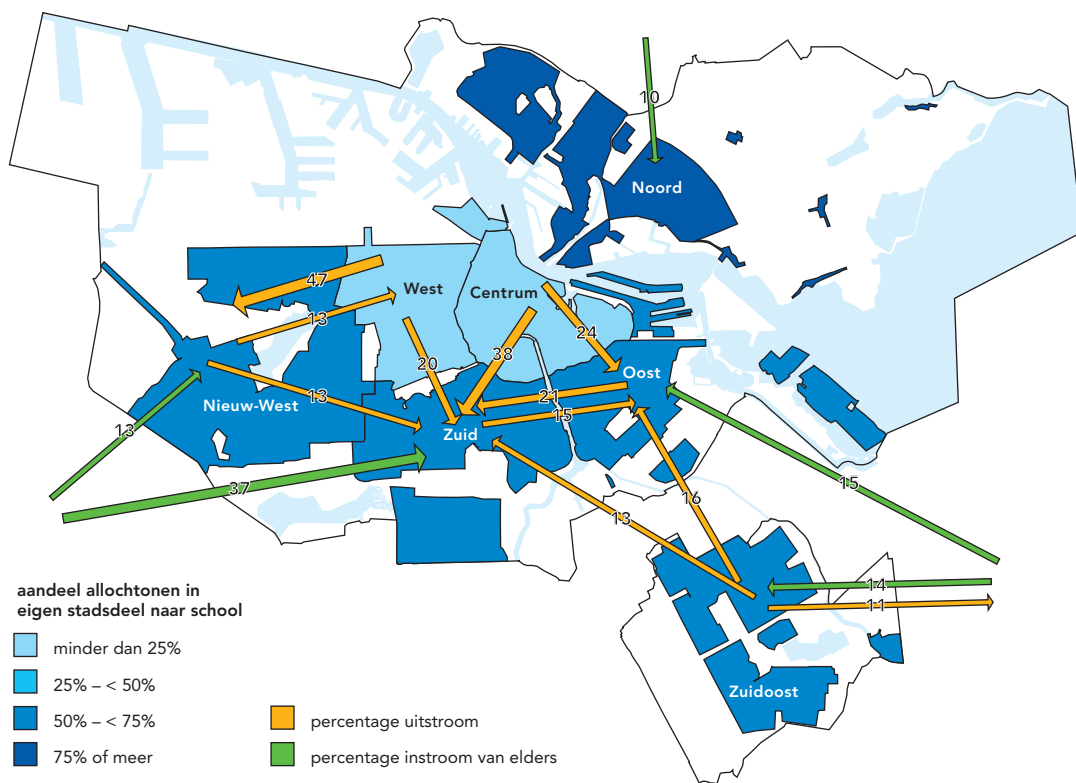
Autochtone leerlingen gaan vooral in Zuid naar school (zie figuur 6). Ruim de helft van de

Figuur 6 Autochtone en westerse allochtone leerlingen die in andere stadsdelen naar school gaan

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

Figuur 7 Niet-westerse allochtone leerlingen die in andere stadsdelen naar school gaan

bron: DMO/LAS/IBG, peildatum 31-10-2008

autochtone leerlingen binnen de ring (Oost, West en Centrum) en 45% van de autochtone leerlingen uit Nieuw-West reist naar een middelbare school in Zuid. Dit is niet verrassend aangezien er in Zuid ook veel scholen zijn die onderwijs op de hoogste niveaus aanbieden. Echter, de massale trek vanuit de hele stad naar Zuid blijft opmerkelijk omdat ook in de andere stadsdelen scholen zijn die elk onderwijsniveau aanbieden.

Slotervaart en Oost-Watergraafsmeer populair onder allochtone leerlingen

Allochtone leerlingen trekken ook naar Zuid, maar kiezen ook scholen in Slotervaart en Oost-Watergraafsmeer (zie figuur 7). Een opmerkelijke bevinding is dat juist uit deze twee stadsdelen veel autochtone leerlingen naar andere stadsdelen trekken. Bijna de helft (45%) van de niet-westerse allochtone leerlingen uit Slotervaart kiest een school in Slotervaart ten opzichte van 3% van de autochtone leerlingen. In Oost-Watergraafsmeer zit 63% van de allochtone leerlingen op school in het eigen stadsdeel en 19% van de autochtone leerlingen. De scholen in deze stadsdelen blijken dus wel aantrekkelijk voor allochtone, maar niet voor autochtone leerlingen.

Grote verplaatsingen

De allochtone en autochtone leerlingstromen gezamenlijk leveren grote verplaatsingen van leerlingen door de stad op. Zo gaan in Oud-Zuid 5.658 meer leerlingen naar school dan er wonen en ook Zuideramstel trekt per saldo veel leerlingen aan (+2.744). Stadsdelen waar leerlingen per saldo juist vaker vertrekken zijn Zeeburg (-1.968) en Zuidoost (-1.601).

Conclusie

Er is sprake van segregatie in het voortgezet onderwijs in Amsterdam. Deze segregatie is groter dan in het basisonderwijs en nam toe sinds 2002. De segregatie is slechts deels te verklaren door het verschil in onderwijsniveau van autochtone en allochtone leerlingen. Een derde van de VMBO-scholen heeft bijvoorbeeld ruim meer autochtone leerlingen dan de gemiddelde VMBO-school. De reden daarvoor is dat allochtone en autochtone leerlingen op een verschillende manier hun school kiezen. Voor allochtone leerlingen is afstand naar de school een heel belangrijke factor. Autochtone leerlingen aan de andere kant vinden het kennelijk niet erg om verder te reizen om op een specifieke school onderwijs te volgen.

Duidelijk is dat allochtone en autochtone leerlingen verschillend kiezen. Dat leidt tot de volgende vragen: Is het oordeel van de onderwijsinspectie over de kwaliteit van het onderwijs van belang bij de schoolkeuze? Kiezen autochtone leerlingen bewust voor witte scholen? Is het voor de schoolkeuze van autochtone leerlingen belangrijk dat een VMBO-school een vakschool is? Is het

voor allochtone leerlingen belangrijk dat een school gemakkelijk met het openbaar vervoer te bereiken is? Is het voor de schoolkeuze van zowel autochtone als allochtone leerlingen belangrijk dat een school naast het eigen niveau ook hogere of lagere niveaus aanbiedt? Deze vragen zullen wij beantwoorden in vervolgonderzoek over dit onderwerp.

Noten

- 1 We hebben voor dit onderzoek gekeken naar twee groepen: niet-westerse allochtone leerlingen en autochtone leerlingen. In dit onderzoek noemen we ze allochtone en autochtone leerlingen. Westerse allochtone leerlingen rekenen we bij de laatste groep.
- 2 We gebruiken de grenzen van 20% en 80% om aan te sluiten bij onderzoek naar segregatie in het basisonderwijs.
- 3 Bron: S. Karsten et al. *Onderwijssegregatie in Amsterdam*. 2003.
- 4 Bron: A. Vink *Witte zwanen, zwarte zwanen*. 2010.; E. Nieuwenhuizen *Segregatie in het onderwijs*. 2007.; S. Karsten et al. *Onderwijssegregatie in Amsterdam*. 2003.
- 5 Bron: O+S. *Stand van zaken segregatie basisonderwijs*. 2008.

Colofon

Gemeente Amsterdam
Dienst Onderzoek en Statistiek

Oudezijds Voorburgwal 300
1012 GL Amsterdam
Telefoon 020 251 0333
Fax 020 251 0444
algemeen@os.amsterdam.nl
www.os.amsterdam.nl

Auteurs:
Lotje Cohen MSc
drs. Jolijn Broekhuizen